

ข่าวลือว่าด้วยแผนรวมไทย-ลาว ในทศวรรษ 2510 ระหว่างยุคสงครามเย็น

The Rumor about Pan Thaiism in Laos in the Late 1960s during the Cold War

สืบสายสยาม ชูศิริ*

Seubsaisiam Choosiri

(Received: March 25, 2024; Revised: May 19, 2024; Accepted: May 26, 2024)

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาข่าวลือเรื่อง “แผนรวมไทย – ลาว” ที่เกิดขึ้นในหมู่ปัญญาชนไทยฝ่ายก้าวหน้า ภายใต้บริบทของทศวรรษ 2510 ระหว่างยุคสงครามเย็นว่าเกิดจากสาเหตุใด และข่าวลือดังกล่าวมีข้อเท็จจริง และเอกสารราชการสนับสนุนมากน้อยเพียงใด ภายใต้การศึกษาผ่านระเบียบวิธีทางประวัติศาสตร์ จากการศึกษาพบว่า ความร่วมมือทางการเมืองและการทหารของฝ่ายรัฐบาลไทยกับลาวฝ่ายขวา คือ การส่งทหารรับจ้างชาวไทยไปรบในลาว และรัฐบาลไทยพยายามปิดเป็นความลับ ไม่เปิดเผยสู่สาธารณชน ทำให้ข้อมูลข่าวสารคลุมเครือ ส่งผลให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า “ข่าวลือ” มากมายในช่วงเวลานี้ ข่าวเรื่องแผนรวมไทย - ลาว ในหมู่ปัญญาชนไทยฝ่ายก้าวหน้า อาจเกิดขึ้นจากสภาวะความคลุมเครือที่ว่านี้ ในส่วนข้อเท็จจริงที่ได้จากเอกสารราชการเท่าที่เปิดเผยในภายหลังพบว่า ไม่มีเรื่องการส่งทหารไทยเข้าไปในลาวเพื่อผนวกดินแดนลาวให้กลับเป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทยตามข่าวลือที่ว่านี้

คำสำคัญ: ข่าวลือ สงครามเย็น แผนรวมไทย – ลาว กลุ่มปัญญาชนไทยฝ่ายก้าวหน้า

Abstract

This article aims to examine the Pan Thaiism rumors that emerged among the progressive Thai intellectuals in the context of the 2510s B.E. (1967–1976 C.E.) during the Cold War, particularly the origins of the rumors and the amount of factual evidence and official documents supporting them. Through historical research, it was found that the Thai government secretly sent Thai mercenaries to fight against the left-wing faction in Laos and attempted to conceal it from the public. This secrecy led to ambiguity and the eventual proliferation of “rumors,” possibly including that about Pan Thaiism, the Thai plan to annex Laos by the secret troops, among the contemporary progressive Thai intellectuals. In fact, so far there have been no Thai official documents that confirm these speculations.

* อาจารย์ประจำสาขาการสอนศิลปศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ จ.พัทลุง 93210

Lecturer, Liberal Arts Teaching, Faculty of Education, Thaksin University, Phatthalung, 93210 Thailand.

Corresponding Author, E-mail: seubsaisiam.c@tsu.ac.th

Keywords: Rumors, Cold War, Thai-Lao annexation plan, Progressive Thai intellectuals

บทนำ

เคยมีคำกล่าวเสมอว่า “ประเทศไทยและประเทศลาวเป็นดั่งบ้านพี่เมืองน้อง” เนื่องจากเชื้อชาติ ภาษาและวัฒนธรรมมีความใกล้เคียงกัน ทั้งนี้ทั้งสองประเทศยังมีประวัติศาสตร์ร่วมกันตั้งแต่อดีต โดยแต่เดิมราชอาณาจักรลาวเคยตกเป็นประเทศราชของอาณาจักรสยามนานหลายปี ก่อนที่ในเวลาต่อมาทางลาวจะตกเป็นของฝรั่งเศสและต่อมาเป็นส่วนหนึ่งของอินโดจีนฝรั่งเศส จนในท้ายที่สุดลาวก็ได้รับเอกราชจากฝรั่งเศสใน พ.ศ.2497 ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของประเทศไทยที่มีต่อประเทศลาว จึงแนบแน่นกว่าประเทศอื่นหากเปรียบเทียบกับประเทศใกล้เคียงในภูมิภาคเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นกรณีของกัมพูชาหรือพม่า เป็นต้น

ความแนบแน่นในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยที่มีต่อประเทศลาวเมื่อครั้งอดีตทำให้ประเทศไทยให้ความสำคัญกับประเทศลาวอย่างมาก และให้ความช่วยเหลือกับประเทศลาวเมื่อมีโอกาสเสมอ¹ และเห็นได้ชัดยิ่งขึ้นในช่วงยุคสงครามเย็นในช่วงประมาณ พ.ศ. 2493² อันเป็นช่วงที่โลกถูกแบ่งออกมาเป็นสองขั้วตามอุดมการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศฝ่ายโลกเสรีประชาธิปไตยที่นำโดยสหรัฐอเมริกาและประเทศฝ่ายโลกคอมมิวนิสต์ที่นำโดยสหภาพโซเวียต ประเทศมหาอำนาจทั้งสองต่างแข่งขันกันแผ่ขยายอำนาจไปทั่วโลก และได้ทำสงครามในรูปแบบของสงครามตัวแทนผ่านประเทศพันธมิตรของตนตามภูมิภาคต่าง ๆ (คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540, น. 277)

สภาวะสงครามเย็นส่งผลกระทบมาถึงประเทศไทยและประเทศลาวเช่นเดียวกัน แต่ประเทศไทยมีจุดยืนค่อนข้างชัดเจนว่า เลือกร่วมกับฝ่ายโลกเสรีและต่อต้านคอมมิวนิสต์ ในขณะที่ประเทศลาวกลับประสบปัญหาที่ซับซ้อนนำไม่ได้เป็นเนื้อเดียวกันเฉกเช่นประเทศไทย หลังลาวได้รับเอกราชสมบูรณ์จากฝรั่งเศสใน พ.ศ. 2497³ ขนชั้นนำลาวมีอุดมการณ์ที่แตกต่างกัน ส่งผลให้ภายในประเทศลาวมีการแตกแยกเป็นหลายกลุ่ม อันได้แก่ 1. ลาวฝ่ายซ้ายที่นำโดยเจ้าสุภานุวงศ์ 2. ลาวฝ่ายเป็นกลางที่นำโดยเจ้าสุวธรรณูมาและร้อยเอกกองแล 3. ลาวฝ่ายขวาที่นำโดยนายพลภูมิ หน่อสะหวัน ซึ่งความคิดเห็นที่ไม่ได้ไปในทิศทางเดียวกันของขนชั้นนำลาวนำไปสู่ความขัดแย้งที่อยู่ในระดับของการทำสงครามต่อสู้แย่งชิงพื้นที่กันปกครอง แม้จะมีความพยายาม

¹ ยกตัวอย่างเช่น หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง (พ.ศ.2488) เมื่อฝรั่งเศสกลับเข้าไปยึดครองลาวอีกครั้งใน พ.ศ.2489 คณะรัฐบาลลาวอิสระได้ขอตั้งรัฐบาลไทยให้ช่วยเหลือเป็นอย่างดี (สุพงษ์ ชัยนาม, 2559, น. 193 – 194)

² พ.ศ. 2493 เป็นช่วงที่รัฐบาลไทยภายใต้การนำของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้จัดตั้ง “คณะกรรมการเรศวร” อย่างลับ ๆ ขึ้น เพื่อรับมือกับสถานการณ์ฉุกเฉินที่จะเกิดขึ้นหากจีนคอมมิวนิสต์ส่งกำลังทหารเข้ารุกรานไทยผ่านทางชายแดนลาว ช่วงเวลานี้การแผ่ขยายอิทธิพลของจีนคอมมิวนิสต์กำลังเพิ่มขึ้นอย่างมาก และในปีดังกล่าวมีการจัดตั้ง “ขบวนการประเทศลาว” ซึ่งเป็นกองกำลังคอมมิวนิสต์ของลาวอีกด้วย ดังนั้น นับตั้งแต่ พ.ศ. 2493 เป็นต้นมา ประเทศไทยจึงจับตามองสถานการณ์ประเทศลาวอย่างใกล้ชิด (สืบสายสยาม ชูศิริ, 2565, น. 86)

³ ก่อนหน้านั้นได้มีการลงนามสนธิสัญญาว่าด้วยมิตรภาพและความร่วมมือระหว่างลาวกับฝรั่งเศส โดยเนื้อหาสำคัญ คือ ทางฝรั่งเศสจะมอบเอกราชโดยสมบูรณ์ให้กับลาว แลกกับลาวยินยอมการเป็นสมาชิกสหภาพฝรั่งเศสอยู่จนกระทั่งความพ่ายแพ้ของฝรั่งเศสที่เดียนเบียนฟูในวันที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ. 2497 เกิดขึ้น อันนำไปสู่การประชุมใหญ่ที่เจนีวาเพื่อหาหนทางยุติสงครามอินโดจีน ครั้งที่ 1 ซึ่งในท้ายที่สุด ผลลัพธ์ของการประชุมนี้ทำให้ฝรั่งเศสต้องถอนตัวออกจากภูมิภาคอินโดจีนโดยสมบูรณ์ กล่าวคือ ลาวเป็นเอกราชจากฝรั่งเศสอย่างแท้จริง (มาร์ติน สวีต-ฟอกซ์, 2553, น. 156 - 160) สำหรับสงครามอินโดจีน ครั้งที่ 1 คือ สงครามการต่อสู้เพื่อเรียกร้องเอกราชของฝ่ายเวียดนามจากฝรั่งเศสเจ้าอาณานิคมเดิมภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง สงครามครั้งนี้จบลงด้วยความพ่ายแพ้ของฝรั่งเศสต่อเวียดนามด้วยยุทธการที่เดียนเบียนฟู (ชาติชาย พณานันท์, 2538, น. 51)

จะก่อตั้งรัฐบาลผสมหลายครั้งแต่ก็จบลงด้วยความล้มเหลวทุกครั้ง (มาร์ติน สจ๊วต-ฟอกซ์, 2553, น. 176) ประเทศลาวในยุคสงครามเย็น จึงไม่มีเสถียรภาพทางการเมืองจากการแก่งแย่งอำนาจทางการเมืองของฝ่ายต่าง ๆ

ประเทศไทยไม่อาจอยู่เฉยต่อปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในประเทศลาว รัฐบาลไทยจึงให้ความช่วยเหลือลาวฝ่ายขวา เนื่องจากลาวฝ่ายขวาเข้าร่วมกับฝ่ายโลกเสรีเช่นเดียวกับไทย ควรกล่าวด้วยว่าในช่วงสงครามเย็นทางฝ่ายไทยค่อนข้างให้ความสำคัญกับสมรภูมิในลาวมากกว่าสมรภูมิความขัดแย้งในพื้นที่เวียดนามเสียด้วยซ้ำ เพราะประเทศลาวมีพรมแดนติดกับประเทศไทยมากกว่าประเทศเวียดนาม (Osornprasop, 2007, p. 350) ในเวลานั้น เกิดสงครามในเวียดนามขึ้นในเวลาไล่เลี่ยกับสงครามในลาว เรียกว่า สงครามอินโดจีนครั้งที่ 2 หรือ สงครามเวียดนาม (พ.ศ.2498 - 2518) สงครามเวียดนามก็เป็นสงครามความขัดแย้งของอุดมการณ์ทางการเมืองภายใต้บริบทโลกยุคสงครามเย็นเช่นเดียวกัน

นอกจากนี้ ในช่วงที่ประเทศลาวสามารถประนีประนอมกันและจัดตั้งรัฐบาลผสมครั้งที่สอง (พ.ศ. 2505) ทางประเทศไทยไม่เห็นด้วยกับการจัดตั้งดังกล่าว เพราะไม่ต้องการให้ฝ่ายคอมมิวนิสต์มีส่วนร่วมในการปกครองประเทศลาว เพื่อเป็นหลักประกันว่า ประเทศไทยจะปลอดภัยจากภัยคอมมิวนิสต์โดยสมบูรณ์ กล่าวคือ ประเทศไทยต้องการให้ประเทศลาวเป็นรัฐบาลฝ่ายขวาเต็มรูปแบบ ดังจะเห็นได้จาก ในช่วง พ.ศ. 2500 เมื่อทางประเทศลาวมีความพยายามจะจัดตั้งรัฐบาลผสมของเจ้าสุวรณภุมมาและเจ้าสุภานุวงศ์ ทางรัฐบาลไทยที่นำโดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (พ.ศ. 2500 - 2506) ได้แสดงท่าทีไม่พอใจอย่างมากด้วยการดำเนินนโยบายปิดพรมแดนช่วงระยะเวลาหนึ่ง (ทักษ์ เฉลิมเตียรณ, 2561, น. 281) เพื่อส่งสัญญาณเตือนไปยังประเทศลาวว่า เศรษฐกิจของประเทศลาวอยู่ภายใต้การจัดการของฝ่ายไทย หากทางประเทศไทยปิดพรมแดนจะก่อให้เกิดปัญหาต่อประเทศลาวอย่างใหญ่หลวง

ปฏิบัติการทางการทหารในประเทศลาวของไทยนั้นแตกต่างจากปฏิบัติการรบในสงครามเวียดนามอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากสมรภูมิในลาวมีสถานะเป็น “สงครามลับ” หรือ สงครามที่ไม่มีการเปิดเผยอย่างเป็นทางการ เพราะการมีอยู่ของ “ความตกลงระหว่างประเทศว่าด้วยความเป็นกลางของลาว (International Agreement on the Neutrality of Laos)” พ.ศ. 2505 ที่ห้ามไม่ให้ประเทศอื่นเข้าไปแทรกแซงทางการทหารภายในประเทศลาว เพื่อให้ลาวแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยตัวเอง (มาร์ติน สจ๊วต-ฟอกซ์, 2553, น. 242)

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีข้อตกลงดังกล่าวป้องกันไม่ให้ประเทศอื่นเข้าไปแทรกแซงกิจการภายในของลาว แต่ทางสหรัฐฯ และไทยก็ไม่เชื่อมั่นว่า ลาวจะสามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งได้ด้วยตนเอง จึงทำการส่งกองกำลังติดอาวุธเข้าไปแทรกแซงในลาวอย่างเป็นทางการลับที่สุด

เมื่อปฏิบัติการทางการทหารทั้งหมดของรัฐบาลและกองทัพไทยในประเทศลาวล้วนเป็นความลับ เมื่อบรรดานักข่าวและนักหนังสือพิมพ์สอบถาม รัฐบาลและกองทัพไทยล้วนให้คำตอบที่คลุมเครือ ซึ่งส่งผลต่อการรับรู้ของคนในสังคมไทยโดยตรง แม้ภายในประเทศรัฐบาลพยายามที่จะปกปิดข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับปฏิบัติการทางการทหารของไทยในลาว แต่ก็ไม่อาจปิดกั้นข่าวสารได้ทั้งหมด กล่าวคือ มีข้อมูลข่าวสารจากภายนอกประเทศเล็ดลอดเข้ามาได้บ้าง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นข่าวจากหนังสือพิมพ์ต่างประเทศที่ตีพิมพ์เรื่องปฏิบัติการของไทยในลาวอย่างเปิดเผย (สืบสายสยาม ชูศิริ, 2565, น. 112 - 115) อย่างไรก็ตาม ไม่อาจปฏิเสธ

ได้ว่า แม้จะยังพอมีข้อมูลหลุดมาภายนอก แต่การรับรู้ของสังคมไทยที่มีต่อปฏิบัติการทางการเมืองไทยในลาว ก็ยังไม่ชัดเจนอยู่ดี

ความคลุมเครือในแง่ของข้อมูลข่าวสารดังกล่าว นำไปสู่การเกิดขึ้นของสิ่งที่เรียกว่า “ข่าวลือ” ตามงานเขียนของ Allport and Postman (1947) ที่ได้เสนอเอาไว้ว่า เงื่อนไขของการเกิดขึ้นของข่าวลือ มีสองเงื่อนไข คือ ความสำคัญของเรื่องราวและความคลุมเครือของความจริง (Allport & Postman, 1947, p. 34)

ข่าวลือหนึ่งที่ถูกกล่าวถึงในหมู่คนไทยบางกลุ่มในช่วงทศวรรษ 2510 คือ “แผนรวมไทย - ลาว” ที่กล่าวหาว่า การที่ทางไทยให้การช่วยเหลือทางการเมืองต่อลาวฝ่ายขวา เพราะมีแผนที่จะผนวกดินแดนลาวให้เป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทยอีกครั้ง ตามแผนการ “มหาอาณาจักรไทย” ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำเนินนโยบายผนวกดินแดนรอบประเทศไทยเข้าเป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทยเพื่อเป็นมหาอำนาจในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

อย่างไรก็ตาม เบื้องหลังข่าวลือเรื่อง “แผนรวมไทย - ลาว” มีข้อเท็จจริงสนับสนุนมาน้อยเพียงใด หรือเป็นข่าวที่ถูกก่อกำขึ้นหรือไม่นั้นไม่อาจจะทราบได้ แล้วเหตุใดข่าวลือที่ว่านี้จึงได้เกิดขึ้นและทำไมจึงเป็นเช่นนั้น เพื่อจะหาคำตอบของคำถามดังกล่าว บทความนี้จะสำรวจข่าวลือดังกล่าวจากเอกสารลายลักษณ์อักษรอย่างบทความของปัญญาชนฝ่ายก้าวหน้าที่ออกมาพูดถึงเรื่องนี้ผ่านวารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์ และเพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงของตัวข่าวลือ ผู้เขียนเลือกศึกษาเอกสารทางราชการที่ได้มีการเปิดเผยออกมาแล้วบางส่วน ที่จัดเป็นหลักฐานชั้นต้น เพื่อตรวจสอบนโยบายของทางกองทัพไทยว่ามีความพยายามจะผนวกพื้นที่ประเทศลาวในช่วงเวลานั้นจริงหรือไม่อย่างไร

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาสาเหตุที่ทำให้เกิดข่าวลือว่าด้วยแผนรวม ไทย - ลาว ในทศวรรษ 2510 ระหว่างยุคสงครามเย็นและศึกษาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับข่าวลือเรื่องแผนรวมไทย - ลาว ผ่านเอกสารของทางการ

ทบทวนวรรณกรรม

สำหรับงานศึกษาในแวดวงวิชาการที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง “แผนรวมไทย-ลาว” หากนิยามว่าเป็นเรื่องของการผนวกดินแดนลาวให้เป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทย ในช่วงสงครามเย็นพบว่ายังไม่ปรากฏให้เห็นส่วนใหญ่แผนรวมไทย-ลาวในวงวิชาการจะอยู่ในขอบเขตของช่วงสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ.2481 – 2487) ซึ่งเป็นช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะในช่วงสงครามเย็น เรื่องราวเกี่ยวกับสงครามลับในลาวจากฝ่ายไทยยังมีข้อจำกัดในเรื่องหลักฐานเอกสาร เนื่องจากเป็นสงครามปกปิด และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องยังไม่ได้เปิดเผยเอกสารให้ศึกษา หรือเอกสารอาจถูกทำลายไปแล้ว การค้นคว้าหาข้อมูลเพื่อศึกษาเรื่องนี้จึงมีอุปสรรคไม่น้อย อย่างไรก็ตาม มีงานวิจัยและงานเขียนหลายรายการที่ใช้เป็นแนวทางสำหรับการทำความเข้าใจและพบข้อมูลที่เป็ประโยชน์ เช่น

ดร.ณิ บุญภิบาล (2520) เรื่อง “บทบาทของไทยในสงครามโลกครั้งที่สอง” เป็นวิทยานิพนธ์ศึกษาบทบาทของไทยในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ตั้งแต่การดำเนินนโยบายทางการเมืองและการต่างประเทศ

ในช่วงเวลานี้ ซึ่งหนึ่งในนโยบายที่ถูกกล่าวถึงคือ นโยบายการผนวกดินแดนที่เคยเป็นของไทยอย่างลาวกลับคืนมา ผ่านการทำข้อตกลงกับประเทศญี่ปุ่น กล่าวได้ว่างานของตรุณีถือเป็นงานชิ้นสำคัญที่พูดถึงเรื่อง “แผนรวมไทย - ลาว” เพียงแต่ขอบเขตเวลาของเรื่องแผนรวมไทย - ลาวในงานชิ้นนี้อยู่ในยุคสงครามโลกครั้งที่ 2

บัญชา ขวาลศิลป์ (2563) เรื่อง “สงครามลับ สงครามลาว” เป็นหนังสือที่เขียนจากการค้นคว้าเอกสารของทางการและบันทึกความทรงจำของทหารผู้เคยไปรบ โดยตัวผู้เขียนเองก็เป็นนายทหารที่เคยไปรบในสงครามเวียดนามในช่วงเวลาเดียวกับสงครามลับในลาว จึงทำให้งานชิ้นนี้มีความน่าเชื่อถือและช่วยยืนยันว่าไทยส่งทหารไปรบในลาวจริง ในขณะที่หนังสือหรือเอกสารทางราชการอื่น ๆ ไม่เคยกล่าวถึงเรื่องนี้ สำหรับเนื้อหาว่าด้วยบทบาทของไทยในสงครามลับในลาว ว่าทางฝ่ายประเทศไทยได้เข้าไปมีความเกี่ยวข้องในสมรภูมินี้อย่างไรบ้าง ผ่านการนำเสนอด้วยการไล่ลำดับเหตุการณ์ ทำให้เห็นภาพรวมของปฏิบัติการทางทหารของไทยในสมรภูมินี้ได้เป็นอย่างดี แต่ทว่างานชิ้นนี้อาจให้ความสำคัญไปกับด้านการเมืองและการทหารของไทย จนละเลยบริบททางสังคม ว่าผู้คนในสังคมไทยในช่วงเวลานี้รับรู้เรื่องราวของทหารไทยในลาวเอาไว้อย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่อง “แผนรวมไทย - ลาว” ที่เกิดขึ้นจากปฏิบัติการทางทหารครั้งนี้ของไทย

สืบสายสยาม ชูศิริ (2565) เรื่อง “นักรบที่ถูกกลืน: การศึกษาทหารรับจ้างไทยในสงครามลับในลาวผ่านสารนิยายของสุมงู ทศพล พ.ศ.2516 – 2519” เป็นวิทยานิพนธ์ทางประวัติศาสตร์ ที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องทหารไทยในสงครามลับในลาวโดยตรง เพียงแต่ให้น้ำหนักไปกับสารนิยายของสุมงู ทศพล อดีตทหารไทยในสมรภูมิเสียส่วนใหญ่ โดยเฉพาะกับเรื่องภาพวีรบุรุษ, เหี้ยอ, และคนธรรมดาที่ถูกเสนอผ่านงานสุมงู นับว่าเป็นจุดตั้งต้นให้กับบทความของผู้เขียน สำหรับข้อเสนอเรื่อง “สภาวะความคลุมเครือ” ที่มีทหารไทยในสงครามลับในลาว อันนำไปสู่การเกิดข่าวลืออย่างเรื่องแผนรวมไทย - ลาว ในยุคสงครามเย็น ซึ่งเป็นประเด็นหลักของบทความของผู้เขียน

แผนรวมไทย - ลาว สมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ. 2481 – 2487)

หากสำรวจประวัติศาสตร์ตั้งแต่ยุคโบราณจะพบว่า “อาณาจักรล้านช้าง” หรือปัจจุบัน คือ ประเทศลาว นั้นมีความเกี่ยวข้องกันทางประวัติศาสตร์กับไทยอย่างลึกซึ้ง ไม่ว่าจะเป็นในฐานะของเมืองที่มีสัมพันธ์อันดีต่อกันผ่านการติดต่อค้าขาย หรือสถานะที่ไม่ได้ราบรื่นนักเมื่อลาวต้องตกอยู่ภายใต้การปกครองของฝ่ายไทยโดยสมบูรณ์ ยกตัวอย่างเช่น ใน พ.ศ. 2256 อันเป็นช่วงเวลาที่อาณาจักรล้านช้างแตกแยกออกมาเป็น 3 ฝ่าย ได้แก่ เวียงจันทน์, หลวงพระบาง, และจำปาศักดิ์ อันนำไปสู่ความอ่อนแอของอาณาจักรนั้น ทางฝ่ายสยาม (ไทย) ในสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี (ปีครองราชย์ พ.ศ. 2310 - 2325) ก็ได้ส่งทัพไปโจมตีจนสามารถยึดครองศูนย์กลางอำนาจทั้ง 3 แห่งของอาณาจักรล้านช้างได้สำเร็จใน พ.ศ. 2322 (มาร์ติน สจ๊วต-ฟอกซ์, 2553, น. 18-19) และถึงแม้ว่าลาวจะมีความพยายามปลดแอกจากไทยในช่วงสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (ปีครองราชย์ พ.ศ. 2367 - 2394) แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ แต่ก็ประสบความล้มเหลวจนนำไปสู่การปราบปรามอย่างรุนแรง เหตุการณ์นี้รู้จักกันในชื่อ “เหตุการณ์กบฏเจ้าอนุวงศ์” พ.ศ. 2369 – 2371 (รณรงค์ วงศ์โออ้อม, 2562, น. 223)

พื้นที่ประเทศลาวตกอยู่ภายใต้อำนาจของไทยต่อมา จนกระทั่งไทยต้องสูญเสียพื้นที่ดังกล่าวให้ฝรั่งเศสไปในช่วงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ปีครองราชย์ พ.ศ. 2411 - 2453) ใน พ.ศ. 2436 (คริส เบเคอร์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2562, น. 83) การสูญเสียพื้นที่ลาวให้แก่ฝรั่งเศสนับเป็นความสูญเสียครั้งใหญ่หลวงสำหรับไทยในแง่ของการเสียดินแดน เนื่องจากหากเปรียบเทียบกับพื้นที่หรือดินแดนอื่นที่ไทยต้องเสียให้แก่ฝรั่งเศสหรืออังกฤษ พื้นที่ฝั่งแม่น้ำโขงนับเป็นพื้นที่ที่ใหญ่ที่สุด อย่างไรก็ตามเมื่อเวลาผ่านไปจนเข้าสู่ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2482 - 2488) รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามสมัยแรกได้พยายามทวงคืนประเทศลาวให้กลับมาเป็นส่วนหนึ่งของไทยอีกครั้ง

เมื่อถึง พ.ศ. 2483 ซึ่งเป็นช่วงระยะแรกของสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศญี่ปุ่น หนึ่งในประเทศมหาอำนาจในเอเชียได้แพร่ขยายอิทธิพลเข้าไปในพื้นที่อินโดจีนของฝรั่งเศสด้วย ฝรั่งเศสในช่วงเวลานี้เป็นช่วงที่อ่อนแอลงมากเพราะเพิ่งแพ้สงครามกับเยอรมนีในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2483⁴ จึงทำให้ฝรั่งเศสอยู่ในสถานะเสียเปรียบต่อญี่ปุ่น ระหว่างนี้รัฐบาลของจอมพล ป. เล็งเห็นโอกาสสำคัญที่จะขอเจรจาเรื่องขอคืนดินแดนบางส่วนที่เคยสูญเสียไปคืนจากฝรั่งเศส แต่การเจรจาไม่เป็นผล จึงนำไปสู่การแก้ปัญหาด้วยกำลังทหาร เกิดการปะทะกันระหว่างไทยกับฝรั่งเศส เรียกว่า กรณีพิพาทอินโดจีนฝรั่งเศส (พ.ศ. 2483 - 2484) ในท้ายที่สุดทางญี่ปุ่นได้เข้ามาช่วยเจรจาไกล่เกลี่ย ซึ่งทางฝ่ายไทยและฝรั่งเศสก็ยินยอมที่จะส่งทูตไปเจรจาสัญญาสันติภาพกันที่ประเทศญี่ปุ่น ผลการเจรจานี้ทำให้ประเทศไทยได้ดินแดนบางส่วนคืนมา (ดร.ณิ บุญภิบาล, 2520, น. 68 - 72)

จอมพล ป. มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับญี่ปุ่นอย่างมาก เห็นได้จากกรณีพิพาทอินโดจีนฝรั่งเศส ส่งผลให้ไทยไม่อาจเลี่ยงการเข้าไปพัวพันกับสงครามระหว่างประเทศมหาอำนาจได้ เป็นการบีบให้ไทยต้องเลือกข้างระหว่างฝ่ายสัมพันธมิตรกับฝ่ายอักษะ ซึ่งในท้ายที่สุด รัฐบาลไทยภายใต้การนำของจอมพล ป. ก็ได้เลือกเข้าข้างญี่ปุ่นซึ่งเป็นฝ่ายอักษะ จอมพล ป. พยายามชักจูงคณะรัฐมนตรีให้เห็นด้วยกับญี่ปุ่น ผ่านการชูนโยบายว่าไทยจะได้รับ “ดินแดนที่เสียไป” กลับคืนมา ทั้งนี้จอมพล ป. ยังมองว่า ญี่ปุ่นมีโอกาสชนะสงครามสูง ดังนั้นทางไทยไม่ควรปล่อยให้ญี่ปุ่นสร้างเอเชียเพียงลำพัง (คริส เบเคอร์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2562, น. 188 - 189)

กล่าวได้ว่าการเข้าร่วมกับฝ่ายญี่ปุ่นของจอมพล ป. วางอยู่บนเงื่อนไขทางผลประโยชน์จากการทวงคืนดินแดนบางส่วนที่เคยเป็นของไทยเมื่อครั้งอดีตคืน หลังเหตุการณ์ญี่ปุ่นบุกไทยวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 ไทยและญี่ปุ่นได้ลงนามเป็นพันธมิตรกัน และในเวลาต่อมาได้มีการทำอนุสัญญาลับเกี่ยวกับข้อตกลงที่ว่านี้⁵ เมื่อวันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2484 สารสำคัญข้อแรกของอนุสัญญาลับนี้ได้ระบุเอาไว้ชัดเจนว่า “ญี่ปุ่นจะร่วมมือ

⁴ วันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2483 ทางฝรั่งเศสได้ทำสัญญายอมแพ้ต่อเยอรมนี ควรกล่าวด้วยว่าการบุกโจมตีประเทศฝรั่งเศสของฝ่ายอักษะไม่ได้มีแค่ประเทศเยอรมนีเท่านั้น แต่ยังมีประเทศอิตาลีเข้าร่วมด้วย ส่งผลให้ 12 วันหลังฝรั่งเศสทำสัญญายอมแพ้ ฝรั่งเศสถูกแบ่งเป็นเขตยึดครองของเยอรมนีและอิตาลี (วีระชัย โชคมุกดา, 2559, น. 253)

⁵ รายละเอียดของอนุสัญญาลับหรือข้อกำหนดความเข้าใจ ลงนามเมื่อวันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2484 มีสาระสำคัญอยู่ 3 ข้อด้วยกัน คือ 1. ญี่ปุ่นจะร่วมมือกับไทย เพื่อสิทธิการเรียกคืนบรรดาดินแดนของไทย 2. โดยที่สถานะสงครามมีอยู่แล้วระหว่างญี่ปุ่นฝ่ายหนึ่ง กับสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ อีกฝ่ายหนึ่ง ไทยจะได้ให้ความช่วยเหลือญี่ปุ่น ตามที่บัญญัติไว้ในข้อ 2 แห่งกติกาสัญญาพันธมิตรโดยทันที เป็นที่เข้าใจกันว่าความช่วยเหลือเช่นนี้รวมทั้งการร่วมมือทางฝ่ายไทย ดังที่ว่าไว้ในวรรคที่หนึ่งแห่งความตกลงฉบับที่ 8 เดือนนี้ และ 3. รัฐบาลทั้งสองฝ่าย ยอมรับนับถือว่า ข้อความในความตกลง ฉบับวันที่ 8 เดือนนี้ กติกาสัญญาพันธมิตรและข้อกำหนดความเข้าใจกันนี้ครอบคลุมถึงหมดแล้ว จึงตกลงกันยกเลิกความตกลงเช่นว่านั้นตั้งแต่วันที่ใช้กติกาสัญญาพันธมิตรเป็นต้นไปและจะไม่โฆษณาความตกลงดังกล่าวแล้วในภายหน้า (อุบล จิระสวัสดิ์, 2517, น. 118)

กับไทย เพื่อสิทธิการเรียกคืนบรรดาที่ดินแดนของไทย” (ดร.ณิ บุญภิบาล, 2520, น. 168) แผนการทวงคืนดินแดนที่เคยเป็นของไทยคืนภายใต้การนำของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เรียกอีกอย่างว่า pan-Thai Movement บรรดาที่ดินแดนเดิมที่เคยเป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทยเมื่อครั้งอดีตรวมถึงดินแดนที่ทางไทยต้องการจะยึดใหม่ ตามยุทธการที่เรียกว่า pan-Thai Movement ได้แก่ กัมพูชา, มลายู, พม่า, และ ลาว เมื่อสามารถรวมดินแดนเหล่านี้ให้เป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทยได้อย่างเป็นทางการ จึงจะทำให้ประเทศไทยมีสถานะเป็นประเทศจักรวรรดิที่มีดินแดนใหญ่และกลายเป็นมหาอำนาจใหม่ในภูมิภาคเอเชียได้ จอมพล ป. เรียก รัฐไทยรูปแบบใหม่นี้ว่า “มหาอาณาจักรไทย” (คริส เบเคอร์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2562, น. 183 – 185)

สำหรับดินแดนลาวที่จอมพล ป. เรียกครองคืน ที่สำคัญคือ แขวงไชยบุรี และจำปาศักดิ์ นอกเหนือการใช้กำลังทหารเข้ายึดครองดินแดน รัฐบาลของจอมพล ป. ยังได้ดำเนินกลยุทธ์ทางจิตวิทยากับประชาชนในดินแดนลาวอีกด้วย ผ่านการโฆษณาณรงค์ต่อต้านฝรั่งเศสในอินโดจีน ไม่ว่าจะเป็นการกระจายเสียงตามสายผ่านวิทยุหรือแจกจ่ายใบปลิว (Gunn, 1988, p. 99) เพื่อปลูกฝังชุดความคิดที่ว่า คนลาวนั้นก็นับเป็นคนไทยได้เช่นเดียวกัน

หลังจากไทยประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐฯ เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ. 2485 การเคลื่อนไหวเรื่องดินแดนของรัฐบาลจอมพล ป. ทำให้ไทยได้ดินแดนต่าง ๆ คืนมาอีก นอกเหนือจากที่ได้คืนมาก่อนแล้วจากกรณีพิพาทอินโดจีนฝรั่งเศสใน พ.ศ. 2484 ดังนี้ ดินแดนที่รัฐมลายูหรือดินแดนแหลมมลายูที่เสียให้อังกฤษ คือ รัฐไทรบุรี, รัฐกลันตัน, รัฐตรังกานู และรัฐปะลิส และดินแดนภูมิภาคฉานหรือสหรัญไทยเดิม คือ รัฐเชียงตุง และรัฐเมืองพาน ในวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2486 (กรมยุทธศึกษาทหาร, 2540, น. 212 - 216)

อย่างไรก็ตาม แผนการรวมดินแดนของจอมพล ป. ต้องประสบความล้มเหลว เนื่องจากสงครามโลกครั้งที่ 2 จบลงด้วยความพ่ายแพ้ของฝ่ายอักษะต่อฝ่ายสัมพันธมิตร และพันธมิตรของไทยอย่างญี่ปุ่นเองก็ต้องประกาศยอมแพ้อย่างเลื่องไม่ได้ เพราะถูกทางสหรัฐอเมริกาทิ้งระเบิดปรมาณูที่เมืองฮิโรชิมาและนางาซากิจนมีผู้เสียชีวิตจำนวนมาก (สิทธิพล เครือรัฐติกาล, 2565, น. 188) ในขณะเดียวกันแม้ว่าฝ่ายอักษะจะแพ้สงคราม แต่ทางประเทศไทยก็ได้แพ้สงครามตามไปด้วย เพราะการมีอยู่ของ “ขบวนการเสรีไทย” ซึ่งเป็นกลุ่มคนไทยที่รักชาติและอยู่กับฝ่ายสัมพันธมิตรคอยช่วยเจรจาไม่ให้ไทยต้องแพ้สงครามตามญี่ปุ่นและเสียค่าปฏิกรรมสงคราม (คริส เบเคอร์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2562, น. 191) และภายหลังสงครามยุติ ไทยก็ต้องคืนดินแดนทั้งหมดที่ได้มาระหว่างสงครามแก่ชาติมหาอำนาจ

มาถึงตรงนี้ จะเห็นได้ว่าแผนการทวงคืนดินแดนที่เคยเป็นของไทยเมื่อครั้งอดีตของจอมพล ป. หรือที่เรียก pan-Thai movement คือ แผนรวมไทย-ลาว ครั้งแรกเคยเกิดขึ้นจริง หลังจากที่ไทยสูญเสียพื้นที่แถบฝั่งแม่น้ำโขง หรือลาวให้แก่ฝรั่งเศส ซึ่งแผนรวมดินแดนนี้เกิดขึ้นภายใต้ความร่วมมือระหว่างไทยและญี่ปุ่นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่ผลลัพธ์ คือ ความล้มเหลวจากการพ่ายแพ้สงครามของฝ่ายอักษะ ความน่าสนใจที่เกิดขึ้นภายหลังจากที่สงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง คือ เมื่อประเทศไทยเข้าสู่ยุคสงครามเย็น ประเด็นเรื่องแผนรวมไทย-ลาว ได้ถูกปลุกขึ้นมาอีกครั้งในรูปแบบของ “ชาวลีอ” ที่เกิดขึ้นในหมู่ปัญญาชนไทยหัวก้าวหน้า ชาวลีอนี้เกิดขึ้นได้เพราะการดำเนินนโยบายทางการเมืองและการทหารของรัฐบาลทหารไทยที่มีต่อลาวอย่างลับ ๆ โดยเฉพาะการส่งทหารเข้าไปรบกับลาวฝ่ายซ้าย มีสหรัฐฯ อยู่เบื้องหลังและให้การสนับสนุน

การดำเนินนโยบายทางการเมืองและการทหารของไทยที่มีต่อลาว

การเกิดขึ้นของข่าวลือเรื่องแผนการรวมไทย-ลาว เกี่ยวพันกับการดำเนินนโยบายทางการเมืองและการทหารของรัฐบาลไทยที่มีต่อประเทศลาวอย่างลึกซึ้งในช่วงทศวรรษ 2510 ท่าทีของรัฐบาลและกองทัพไทยที่มีต่อประเทศลาวในช่วงนี้วางอยู่บนความกังวลขั้นรุนแรงต่อลัทธิคอมมิวนิสต์ สืบเนื่องจากเป็นช่วงปลายของสงครามอินโดจีนครั้งที่ 2 ทั้งสมรภูมิในเวียดนามและสมรภูมิลับในลาวที่มีแนวโน้มว่าฝ่ายโลกเสรีจะพ่ายแพ้ ประกอบกับทางสหรัฐอเมริกา พันธมิตรสำคัญของฝ่ายโลกเสรีประจำภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีนโยบายถอนทหารอเมริกันออกจากสมรภูมิอินโดจีน ตามนโยบายของประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน ประกาศในปี พ.ศ. 2512 ที่ปล่อยให้ชาติพันธมิตรของสหรัฐฯ แก้ปัญหาด้วยตนเอง เรียกว่า ลัทธินิกสัน (Nixon Doctrine) ยิ่งไปกว่านี้ทางสหรัฐอเมริกายังส่งทูตไปสร้างสัมพันธ์ไมตรีกับประเทศจีนอีกด้วย (สิทธิพล เครือรัฐติกาล, 2565, น. 203 - 204) ดังนั้น หากต้องการจะทำความเข้าใจการเกิดขึ้นของข่าวแผนรวมไทย-ลาว ในช่วงเวลานี้ จำเป็นจะต้องทำความเข้าใจการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยที่มีต่อลาวในช่วงทศวรรษ 2510 อันเป็นช่วงปลายของสงครามอินโดจีนครั้งที่ 2 โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นโยบายว่าด้วยการส่งกองกำลังติดอาวุธชาวไทยเข้าไปในลาวและนโยบายการปกปิดข้อมูลเกี่ยวกับปฏิบัติการในลาวของไทย

สำหรับปฏิบัติการของไทยในลาวเริ่มต้นขึ้นอย่างเป็นทางการภายหลังร้อยเอกกองแล ซึ่งอยู่ฝ่ายเป็นกลางได้ทำรัฐประหารยึดอำนาจรัฐบาลลาวฝ่ายขวา ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2503 นับเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ประเทศไทยเริ่มส่งกองกำลังติดอาวุธเข้าไปแทรกแซงในลาวจากเดิมที่ได้แต่เพียงแค่เฝ้าสังเกตการณ์มาช่วงระยะเวลาหนึ่ง⁶ หนึ่งเดือนเศษภายหลังการยึดอำนาจได้ไม่นาน ราวเดือนกันยายนปีเดียวกัน การเคลื่อนไหวครั้งแรกต่อต้านการรัฐประหารดังกล่าวของรัฐบาลไทย คือ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้ออกแถลงการณ์ประณามร้อยเอกกองแลและคณะ⁷ เมื่อได้ออกแถลงการณ์เสร็จ จากนั้นจึงได้มีการจัดตั้ง “คณะกรรมการอำนวยการต่อต้านการแทรกซึมของคอมมิวนิสต์ในราชอาณาจักรลาว หรือ คณะกรรมการ คท.” ขึ้นอย่างลับ ๆ ในทันที (บุญชร ขวาลศิลป์, 2563, น. 48) ภายใต้การร่วมมือระหว่างเสนาธิการทหารระดับสูงของไทยและเจ้าหน้าที่จากองค์กรซีไอเอ เพื่อวางแผนรับมือกับสถานการณ์ในลาว ไทยส่งกองกำลังติดอาวุธชุดแรกเข้าไปใน พ.ศ. 2503 คือ “หน่วยตำรวจพลร่มพารู” ในฐานะครูฝึกและให้คำปรึกษากับทหารลาวฝ่ายขวาเท่านั้น ไม่ได้เข้าไปทำการรบโดยตรงแต่อย่างใด (บุญชร ขวาลศิลป์, 2563, น. 51)

ต่อมาทางประเทศไทยจึงทยอยส่งกำลังรบที่เป็น “ทหาร” เต็มรูปแบบเข้าไปเสริมกำลังให้แก่ลาวฝ่ายขวา ตั้งแต่ พ.ศ. 2507 เป็นต้นมา แต่ทว่าการส่งกองกำลังเข้าไปช่วยเหลือลาวฝ่ายขวาของฝ่ายไทย ไม่ได้ทำให้สถานการณ์

⁶ ภายหลังประเทศจีนเปลี่ยนระบอบการปกครองเป็นคอมมิวนิสต์ใน พ.ศ. 2492 รัฐบาลไทยสังเกตการณ์สถานการณ์ความขัดแย้งภายในประเทศลาวอย่างใกล้ชิดและวางแผนที่จะเข้าไปแทรกแซงในลาวตั้งแต่ พ.ศ. 2493 เป็นต้นมา มีการก่อตั้ง “คณะกรรมการนครสวรรค์” เป็นความลับเพื่อเตรียมรับมือสถานการณ์ฉุกเฉิน หากจีนคอมมิวนิสต์ส่งกำลังทหารเข้ารุกรานไทยผ่านทางชายแดนลาว (บุญชร ขวาลศิลป์, 2563, น. 28)

⁷ แถลงการณ์ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีความหลัก ๆ คือ การโจมตีการกระทำของร้อยเอกกองแลว่า เป็นสิ่งที่ยอมรับไม่ได้ และโจมตีว่าร้อยเอกกองแลมีจุดยืนไปทางคอมมิวนิสต์อย่างชัดเจน จอมพลสฤษดิ์ประกาศจุดยืนว่าจะต่อต้านและไม่ให้อิทธิพลคอมมิวนิสต์เข้ามาในประเทศไทยเป็นอันขาด ตนขอยอมพลีชีพและพิทักษ์ไว้ซึ่งสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน สุรพงษ์ ชัยนาม (2559, น. 203 - 206)

รบดีขึ้นแต่ให้ผลตรงกันข้าม สถานการณ์การต่อสู้ภายในลาวทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น⁸ ในขณะเดียวกันกำลังรบฝ่ายไทยก็เริ่มขาดแคลน เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว ใน พ.ศ.2514 ทางกองทัพไทยได้เปิดรับพลเรือนอาสาสมัครมาเข้าร่วมด้วย ภายใต้กองกำลังที่มีชื่อว่า “กองกำลังอาสาสมัครทหารเสือพราวน” กองกำลังชุดนี้ไม่เพียงแต่มีพลเรือนเท่านั้น แต่ยังมีกองกำลังประจำการผสมอยู่ในกองกำลังชุดนี้ด้วย แต่ไม่ว่าจะมีศทางทหารหรือไม่ เมื่อสังกัดในกองกำลังนี้จะต้องถือสถานะเป็นอาสาสมัครเหมือนพลเรือนทั่วไป และต้องยื่นใบลาออกจากราชการเสียก่อน (ปัญชร ขวาลศิลป์, 2563, น. 230)

สาเหตุที่ทหารที่จะไปรบในสมรภูมิลาว จำเป็นจะต้องลาออกจากราชการเสียก่อนนั้น เกี่ยวข้องกับนโยบายการปกปิดข้อมูลเกี่ยวกับปฏิบัติการในลาวของไทยโดยตรง เนื่องจากใน พ.ศ. 2505 ได้มีการลงนามในความตกลงระหว่างประเทศที่เรียกว่า “ความตกลงระหว่างประเทศว่าด้วยความเป็นกลางของลาว” ตามที่ได้กล่าวข้างต้น ข้อตกลงดังกล่าวถือเป็นอุปสรรคสำคัญสำหรับไทยที่ไม่อาจเปิดเผยความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในลาวได้ เพราะไทยกลัวว่าความขัดแย้งดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อไทยโดยตรง ดังนั้น เพื่อไม่ให้เป็นการละเมิดข้อตกลงที่ว่า ทางประเทศไทยจึงได้ลักลอบส่งกองกำลังติดอาวุธเข้าไปอย่างลับที่สุด สงครามความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในลาวจึงถูกเรียกอีกชื่อว่า “สงครามลับในลาว” สำหรับกลุ่มประเทศอื่นที่แทรกแซงลาว

แม้ในช่วงระยะแรกของการส่งกองกำลังติดอาวุธไทยเข้าไปในลาวจะสามารถควบคุมการรั่วไหลของข้อมูลได้ในระดับหนึ่ง เนื่องจากกองกำลังที่ถูกส่งไปก็ล้วนแต่เป็นบุคลากรที่สังกัดกองทัพที่อยู่ภายใต้การควบคุมข้อมูลอย่างเคร่งครัด แต่เมื่อมีการเปิดรับพลเรือนอาสาสมัครเข้าไปร่วมรบ ก็อาจเกิดการรั่วไหลของข้อมูลได้ รัฐบาลและกองทัพไทยพยายามอย่างหนักในการปกปิดความจริงเกี่ยวกับปฏิบัติการส่งทหารไทยเข้าไปรบในลาว เช่น ไม่ตอบคำถามสื่อมวลชนหรือนักข่าวเกี่ยวกับการมีอยู่ของทหารไทยที่นั่น⁹ ส่งผลให้การรับรู้ของประชาชนชาวไทยที่มีต่อทหารไทยในสงครามลับในลาวค่อนข้างคลุมเครือ อย่างไรก็ตาม รัฐบาลและกองทัพไทยไม่สามารถปกปิดได้สมบูรณ์ เพราะภายนอกประเทศมีการลงข่าวเกี่ยวกับเรื่องนี้อย่างโจ่งแจ้ง และมีหนังสือพิมพ์บางสำนักภายในประเทศก็นำข่าวต่างประเทศนั้นมาเผยแพร่ แต่หน่วยงานรัฐให้การปฏิเสธตลอดว่าเป็นเพียง “ข่าวโคมลอย” หรือเป็นเพียง “ข่าวลือ” เท่านั้น (สืบสายสยาม ชูศิริ, 2565, น. 112 - 117)

กล่าวโดยสรุป การดำเนินนโยบายทางการเมืองและการทหารของรัฐบาลไทยที่มีต่อประเทศลาว ไม่จะเป็นการส่งกองกำลังติดอาวุธเข้าไปแทรกแซงภายในประเทศลาวอย่างลับที่สุดเพื่อไม่ให้ละเมิดข้อตกลงระหว่างประเทศ หรือความพยายามในการปกปิดข้อมูลข่าวสารทุกอย่างเกี่ยวกับปฏิบัติการทาง

⁸ ใน พ.ศ. 2507 สถานการณ์ทางการเมืองในลาวเกิดจุดเปลี่ยนสำคัญ เมื่อพันมิตรลาวฝ่ายเป็นกลางและขบวนการประเทศลาว (ลาวฝ่ายซ้าย) เกิดความขัดแย้งกัน เพราะทางลาวฝ่ายซ้ายเชื่อว่าลาวฝ่ายเป็นกลางเลือกเข้าร่วมกับทางสหรัฐอเมริกา และเชื่อว่าเจ้าสุวธรรณภูมาเสียความเป็นตัวเองไปแล้ว จึงนำไปสู่การที่ลาวฝ่ายซ้ายขับไล่ลาวฝ่ายเป็นกลางออกจากพื้นที่ทุ่งไหหิน ภายใต้การสนับสนุนของเวียดนามเหนืออย่างเปิดเผย เป็นเหตุให้สันธิสัญญาว่าด้วยความเป็นกลางของลาวพังทลายลงอีกครั้ง นำไปสู่การทำสงครามเต็มรูปแบบภายในลาว (มาร์ติน สจ๊วต-ฟอกซ์, 2553, น. 250, 260 - 261)

⁹ อาทิต คอลัมน์ในหนังสือพิมพ์สยามรัฐ ฉบับวันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2514 ลงความคิดเห็นที่ชัดเจนของจอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรีจากคำสัมภาษณ์เกี่ยวกับทหารไทยในลาว ว่า “สำหรับที่มีเสียงพูดกันว่า มีทหารไทยอยู่ในลาวนั้น รัฐบาลได้ประกาศไปหลายครั้งแล้วว่า ไม่เคยส่งทหารไทยเข้าไปในลาว จะช่วยได้แต่เพียงรับฝึกทหารในแบบเดียวกับที่ช่วยเขมร” หรือในฉบับวันที่ 26 กุมภาพันธ์ รัฐบาลไทยก็ได้เน้นย้ำอีกครั้งว่าการมีอยู่ของทหารไทยในสงครามลาวเป็นเพียง “ข่าวโคมลอย” เท่านั้น (สืบสายสยาม ชูศิริ, 2565, น. 116 - 117)

การทหารของไทยในลาวต่อสื่อมวลชนภายในประเทศ ก็ล้วนแล้วแต่มีส่วนช่วยสร้างสภาวะความคลุมเครือเกี่ยวกับข้อเท็จจริงในเรื่องนี้ เพราะถึงแม้ว่าทางรัฐบาลและกองทัพไทยจะพยายามปกปิดเท่าไร แต่ข้อมูลก็รั่วไหล ส่วนหนึ่งอาจเนื่องมาจากการปกปิดข้อมูลได้ไม่ดีพอ เช่น กรณีการเปิดรับพลเรือนอาสาสมัครให้ไปรบ แต่กองทัพก็ไม่อาจควบคุมกลุ่มคนเหล่านี้ไม่ให้เปิดเผยข้อมูลแก่สาธารณชนได้ นอกจากนั้น การส่งทหารไปรบเกี่ยวข้องกับคนหนุ่มมาก รวมถึงครอบครัวของทหารแต่ละคนด้วย จึงยากที่จะป้องกันไม่ให้ข้อมูลรั่วไหล ขณะเดียวกัน รัฐบาลและกองทัพไม่สามารถควบคุมให้หนังสือพิมพ์ในประเทศเผยแพร่ข่าวต่างประเทศที่เสนอข้อมูลเรื่องนี้ได้ รัฐบาลและกองทัพไทยจึงอยู่ในสภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออก ทำได้เพียงให้การปฏิเสธเท่านั้น ความคลุมเครือเหล่านี้มีผลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการเกิดขึ้นของข่าวลือ “แผนรวมไทย - ลาว” เข้าด้วยกัน

ข่าวลือเรื่อง “แผนรวมไทย - ลาว” ในทศวรรษ 2510 ระหว่างยุคสงครามเย็น

“แผนรวมไทย - ลาว” ถูกพูดถึงอีกครั้งตั้งแต่ช่วงสงครามเย็นในทศวรรษ 2510 สันนิษฐานว่าเกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการรั่วไหลของข้อมูลเรื่องปฏิบัติการทางการทหารไทยเข้าไปในลาว อาจเป็นเพราะเรื่องดังกล่าวเริ่มมีเค้าความเป็นจริงมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่ทางกองทัพไทยเปิดให้มีพลเรือนอาสาสมัครเข้าไปร่วมรบในลาวได้ ทำให้คนไทยบางกลุ่มโดยเฉพาะปัญญาชนฝ่ายก้าวหน้าอนุมานว่าทางกองทัพไทยกำลังทุ่มเทกำลังทหารอย่างหนักเพื่อเป้าหมายในการยึดครองดินแดนลาวโดยสมบูรณ์ก็เป็นได้ แต่อย่างที่ได้อธิบายไปในหัวข้อที่แล้วว่าทางรัฐบาลและกองทัพไทยให้การปฏิเสธเสียงแข็งต่อทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทหารไทยในลาว ทำให้ข้อมูลเกี่ยวกับปฏิบัติการทางการทหารไทยในลาวคลุมเครือมากกว่าจะเป็นข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์ สภาวะความคลุมเครือและความไม่ชัดเจนของข้อมูลก่อให้เกิด “ข่าวลือ” เรื่องแผนรวมไทย-ลาว ตามมาจากการเชื่อมโยงแผนรวมไทย-ลาวในอดีต

จากการสำรวจของผู้เขียน พบว่า ข่าวเรื่องแผนรวมไทย - ลาว มีหลักฐานเอกสารยืนยันค่อนข้างน้อยแต่จากการสอบถามบุคคลร่วมสมัยหลายท่านยืนยันว่า มีการพูดกันปากต่อปากเป็นส่วนใหญ่ เช่นเดียวกับเรื่องการเมืองของทหารไทยในลาว ในส่วนชุดข้อมูลแผนรวมไทย - ลาว ที่มีการพูดถึงเรื่องนี้ในรูปแบบของหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร พบว่า มีปรากฏผ่านบทความที่ลงในวารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์¹⁰ ซึ่งได้หยิบเรื่องของทหารไทยในสงครามลับในลาวมาเปิดเผยด้วย เพื่อให้สอดรับการกระแสของสังคมที่ให้ความสนใจกับเรื่องราวของสงครามอินโดจีนอย่างมาก ในส่วนของสังคมศาสตร์ปริทัศน์ฉบับที่ลงเรื่องนี้โดยเฉพาะคือฉบับ “เดือนตุลาคม 2516” มีการลงเกี่ยวกับเรื่องทหารไทยในลาวถึง 8 เรื่องด้วยกัน

บทความในวารสารฉบับนี้ที่เกี่ยวกับเรื่องแผนรวมไทย-ลาว โดยตรง คือ บทความเรื่อง “ลาวและปัญหาทหารรับจ้างไทย” ที่แปลและเผยแพร่เป็นภาษาไทยจากรายงานข่าวต้นฉบับชื่อ “Laos and Thai Irregulars Army” ของผู้สื่อข่าวอิสระประจำราชอาณาจักรลาว เล่าถึงปฏิบัติการทางการทหารของไทยในลาว

¹⁰ “สังคมศาสตร์ปริทัศน์” เป็นวารสารแนววิพากษ์วิจารณ์สังคมไทยของบรรดานักคิดนักเขียนรวมถึงปัญญาชนหัวก้าวหน้าในช่วงเวลานั้น และเป็นวารสารวิพากษ์สังคมสำนักเดียวที่ไม่ได้รับผลกระทบจากการนโยบายของการปิดกั้นเสรีภาพสื่อและสิ่งพิมพ์ในช่วงสมัยจอมพลสฤษดิ์ เนื่องจากได้รับการคุ้มครองอย่างแน่นหนาจากหลายฝ่าย โดยเฉพาะการคุ้มครองจากสังคมเจ้านายชั้นสูงที่มีอำนาจในคณะรัฐบาล ทั้งนี้ ข้อมูลที่ถูกนำไปลงในวารสารนี้มีความน่าเชื่อถือและได้รับความสนใจจากสังคมไทยอย่างมาก (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2548, น. 114 – 115)

วิพากษ์วิจารณ์และเขียนโจมตีการแทรกแซงของไทยในลาวตั้งแต่การส่งกองกำลังติดอาวุธชุดตำรวจพลร่ม จนถึงช่วงทหารเสือพราวน มีการอ้างหลักฐานชั้นต้นอย่างเอกสารเพนตากอนของสหรัฐฯ และรายงานข่าวของสำนักข่าวขบวนการประเทศลาว การใช้หลักฐานจากสองฝั่งที่เป็นขั้วตรงข้ามกันทางการเมืองเป็นการเพิ่มความน่าเชื่อถือของตัวบทความนี้ได้เป็นอย่างดี บทความกล่าวถึงแผนรวมไทยลาว ดังนี้

“ ในการปฏิบัติตามนโยบายของสหรัฐฯ ที่ให้คนเอเชียฆ่าคนเอเชียตามลัทธินิกลันนั้น รัฐบาลไทยในกรุงเทพฯ ได้สร้างขุมกำลังในอีสาน ซึ่งกว่า 10 ล้านคนมีเชื้อสายลาว ให้เป็นกำลังของอเมริกันในการรุกรานลาว รัฐบาลไทยในกรุงเทพฯ ไม่เพียงแต่จะยอมเป็นลูกมือของจักรวรรดินิยมอเมริกาด้วยการส่งทหารไทยไปรบในสงครามของสหรัฐฯ เท่านั้น แต่ยังคิดแผน ‘รวมไทย (Pan Thai) ในลาวอีกด้วย’ ลัทธิ ‘รวมไทย’ ได้แก่ความคิดที่ว่าประชาชนทั้งหมดที่มีเชื้อสายไทยส่วนใหญ่ ซึ่งคงรวมถึงลาวด้วย น่าจะรวมเป็นประเทศไทยอันเดียวภายใต้การปกครองของกรุงเทพฯ ความคิดนี้สะท้อนออกมาให้เห็นเป็นเวลานานในนโยบายต่างประเทศของไทย ตลอดเวลาที่ผ่านมาในศตวรรษที่ลาวตกเป็นสนามรบของไทยและเวียดนามเพื่อจะมีอิทธิพลควบคุมลาว...” (ผู้สื่อข่าวอิสระประจำลาว, 2516, น. 49 – 50)

จากเนื้อความข้างต้น กล่าวอย่างชัดแจ้งว่า ปฏิบัติการทางทหารของไทยในลาวที่ไม่เพียงแต่เป็นปฏิบัติการที่มีสหรัฐอเมริกาชักใยและอยู่เบื้องหลังรัฐบาลไทยเท่านั้น แต่รัฐบาลและกองทัพไทยยังมีแผนการรวมดินแดนลาวให้กลับมาเป็นส่วนหนึ่งของไทยอีกครั้ง ตามแผนการที่เรียกว่า “แผนรวมไทย - ลาว” อีกด้วย ซึ่งความคิดเรื่องนี้สะท้อนออกมาจากการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยที่มีต่อลาวตลอดในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา แม้จะไม่พบหลักฐานอื่นที่เชื่อมโยงถึงต้นตอข่าวลือเรื่องแผนรวมไทย - ลาว มาจากฝ่ายปัญญาชนไทยฝ่ายก้าวหน้า อย่างไรก็ตาม อาจสรุปได้ว่าข้อมูลที่น่ามาลงนั้นเป็นข่าวที่ลือในลาวก่อน แล้ววารสารของปัญญาชนไทยนำมาเผยแพร่ในไทยต่อ

แม้ว่าบทความนี้จะบทความปลอม ที่เป็นการนำชุดข้อมูลจากรายงานข่าวของฝ่ายขบวนการประเทศลาวเกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อไทย แต่หากมองในแง่วัตถุประสงค์ว่าเหตุใดทางสังคมศาสตร์ปริทัศน์เลือกจะนำบทความนี้มาเผยแพร่เป็นฉบับภาษาไทย ก็อาจตีความได้ว่าทางสังคมศาสตร์ปริทัศน์ ลงบทความนี้ มีนัยซ่อนเร้น คือ ต้องการเปิดเผยว่า รัฐบาลและกองทัพไทยส่งทหารเข้าไปปฏิบัติการทางทหารของไทยในลาวจริง และต้องการโจมตีนโยบายดังกล่าว ทั้งนี้ การเผยแพร่เรื่องแผนรวมไทย - ลาว ของสังคมศาสตร์ปริทัศน์ โดยไม่ได้มีการตรวจสอบว่าเป็นเรื่องจริงหรือเท็จ นับว่าเป็นการสุ่มเสี่ยง อย่างไรก็ตาม การตรวจสอบในเวลานั้น น่าจะกระทำได้ยาก เพราะปฏิบัติการทางทหารของไทยในลาวเป็นความลับ ซึ่งรัฐบาลและกองทัพไทยออกมาปฏิเสธอยู่เสมอ

ข้อเท็จจริงเรื่อง “แผนรวมไทย - ลาว” ช่วงสงครามเย็นผ่านหลักฐานทางประวัติศาสตร์

แม้ว่าสงครามลับในลาวจะสิ้นสุดลงเป็นระยะหลายปีแล้ว หลังจากไทยถอนกองกำลังทั้งหมดออกจากลาวใน พ.ศ. 2517 แต่เอกสารทางราชการของไทยเกี่ยวกับปฏิบัติการในลาวนี้ยังไม่ได้เปิดเผยสู่สาธารณชน หรืออาจถูกทำลายไปหมดแล้ว ทำให้เรื่องราวของสมรภูมิสงครามลับในลาวยังคงคลุมเครือต่อไป อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันทางรัฐบาลและกองทัพไทยไม่ได้เคร่งครัดในการเก็บรักษาความลับเหมือนเมื่อช่วงยุคสงครามเย็น เมื่อมี

การเปิดเผยข้อมูลสู่สาธารณชนจากทางสื่อหรือสิ่งพิมพ์เกี่ยวกับเรื่องราวของทหารไทยในสงครามลับในลาว ทางรัฐบาลและกองทัพไทยก็ไม่ได้ออกมาห้ามแต่อย่างใด จึงทำให้มีงานเขียนเกี่ยวกับทหารไทยในสงครามลับในลาวตีพิมพ์เผยแพร่ออกมาหลายชิ้น การไม่ออกมาห้ามหรือปฏิเสธงานเขียนเหล่านี้ของรัฐบาลและกองทัพ อาจเป็นการยอมรับโดยปริยายว่า ปฏิบัติการลับในลาวนั้นเกิดขึ้นจริง

จากการสำรวจเอกสารจดหมายเหตุที่หอจดหมายเหตุแห่งชาติเพื่อค้นหาหลักฐานชั้นต้น ประเภทเอกสารราชการเกี่ยวกับการส่งทหารไปปฏิบัติการในลาว โดยเฉพาะเอกสารของกระทรวงกลาโหมและกระทรวงการต่างประเทศ ยังไม่พบบัญชีเอกสารเกี่ยวกับเรื่องนี้ รวมถึงเอกสารที่เกี่ยวข้องกับ “แผนรวมไทย - ลาว” จึงอาจยืนยันในเบื้องต้นว่า “แผนรวมไทย - ลาว” ไม่เคยอยู่ในปฏิบัติการทางการทหารไทยในสงครามลับในลาว และควรกล่าวได้ว่า ปฏิบัติการทางทหารของไทยในลาวล้วนทำไปเพื่อให้การช่วยเหลือพันธมิตรอย่างลาวฝ่ายขวาเท่านั้น เป็นการสกัดการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ตามทฤษฎีโดมิโนเพื่อไม่ให้คอมมิวนิสต์แพร่ขยายมาทางประเทศไทย หรือเรียกตามคำให้การของบรรดาอดีตทหารไทยในสมรภูมินี้ล้วนกล่าวว่า การไปรบในลาวเปรียบได้ดัง “เป็นการออกไปรบเพื่อดับไฟนอกบ้าน” (สวสดี ช่อนกลิ่น, 2550, น. 88)

กระนั้นก็ตาม แม้ยังไม่พบเอกสารทางราชการที่เกี่ยวข้องกับแผนรวมไทย - ลาว เลย แต่หากสำรวจนับย้อนไปตั้งแต่ช่วง พ.ศ. 2499 อันเป็นช่วงที่เข้าสู่ช่วงแรกของยุคสงครามเย็น พบว่า มีข้าราชการระดับสูงของไทยเคยเสนอความคิดเห็นที่มีลักษณะออกไปทางการยึดพื้นที่และครอบงำประเทศลาวผ่านทางกำลังทหารของไทยเช่นกัน ทั้งนี้เป็นความคิดเห็นของพลจัตวาสมัย แววประเสริฐ เอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงเวียงจันทน์ ในเวลานั้นที่เสนอรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศไทยให้ส่งเรื่องต่อให้กองทัพโดยตรง

เนื้อความในเอกสารนี้เล่าว่า สถานการณ์ทางการเมืองในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กำลังวิกฤต นับตั้งแต่ที่สงครามอินโดจีนครั้งที่ 1 จบลงที่ความพ่ายแพ้ของฝรั่งเศสต่อกองกำลังเวียดนามห์ (พ.ศ. 2497) ซึ่งทำให้เวียดนามกำลังถูกลัทธิคอมมิวนิสต์กลืนกิน และลัทธิคอมมิวนิสต์กำลังแพร่ขยายไปทั่วภูมิภาคอาจจะผ่านลาวและเข้าไทยในไม่ช้า ยิ่งไปกว่านี้ ประเทศลาวหลังได้รับเอกราชจากฝรั่งเศสก็เชื่อว่าจะเข้มแข็งแต่ทว่ากลับอ่อนแอลงอย่างมาก และยังคงพึ่งพาอาศัยฝรั่งเศสในฐานะที่ปรึกษาอยู่ トラบใดที่ลาวยังเป็นเช่นนี้ ความมั่นคงในการป้องกันประเทศจากสถานการณ์ภายนอกของลาว จึงไม่น่าเป็นที่ไว้วางใจ โดยเฉพาะสำหรับประเทศไทย ซึ่งมีลาวเป็นเมืองหน้าด่าน ดังนั้น จึงเป็นโอกาสที่ดี เมื่อทางกองทัพไทยและกองทัพแห่งชาติลาว กำลังประชุมร่วมกันในการรับมือกับกลุ่มคอมมิวนิสต์ลาว ซึ่งจะเปิดโอกาสให้ทางไทยสามารถเข้าแทรกแซงและแพร่อิทธิพลต่อกองทัพแห่งชาติลาวให้เป็นส่วนหนึ่งของไทยได้ (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 17 – 24 ม.ค. 2499) ข้อเสนอของพลจัตวาสมัย มีดังนี้

“ปัจจุบันประเทศไทยกับประเทศลาวกำลังพิจารณาดำเนินการวางแผนฉุกเฉินร่วมกัน จึงเห็นว่าเป็นโอกาสเหมาะที่ทางกองทัพไทยจะเข้าดำเนินกิจการอย่างใกล้ชิดกับกองทัพลาว โดยมีข้อตกลงว่า กองทัพไทยจะส่งเจ้าหน้าที่ไปช่วยเหลือในกองทัพลาว วิธีดำเนินการเช่นนี้ ย่อมได้ประโยชน์มากกว่าคือ กองทัพไทยสามารถจะรู้จักการต่าง ๆ เฉพาะอย่างยิ่งในเหตุการณ์ที่ปกปิดได้ดีกว่าที่เป็นมาแล้ว นอกจากนั้น เมื่อเจ้าหน้าที่ของไทยได้เข้าไปร่วมมืออย่างใกล้ชิด และพยายามทวีจำนวนให้มากขึ้นเป็นลำดับ จนสามารถครอบคลุมกองทัพลาวได้อย่างกว้างขวางแล้ว ก็ย่อมหมายความว่ากองทัพลาว

อยู่ใต้อิทธิพลของกองทัพไทย หรือถ้าจะกล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือ ประเทศไทยมีกองทัพอีกแห่งหนึ่งที่ประเทศลาว” (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 17 – 24 ม.ค. 2499)

ความคิดเห็นของพลจัตวาสมัยที่ว่าด้วยแผนการเข้าครอบงำกองทัพแห่งชาติลาว สามารถมองได้ว่าเป็นการเข้าไปกลืนกินประเทศลาวที่มีความใกล้เคียงกับแผนรวมไทย - ลาวได้เช่นกัน ความคิดเห็นนี้วางอยู่ในบริบทของการเกิดความร่วมมือทางการทหารของไทยและกองทัพแห่งชาติลาว หลังจากที่ได้รับข่าวมาว่าพบกลุ่มเวียดมินห์พร้อมอาวุธ กำลังแทรกซึมอยู่ในพื้นที่พงสาลีและซำเหนือในประเทศลาว จึงคาดการณ์ว่ากลุ่มเวียดมินห์กำลังร่วมมือกระทำการบางอย่าง ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อประเทศไทย จึงทำให้ทางประเทศไทยจัดประชุมกับกองทัพแห่งชาติลาวอย่างเป็นทางการเป็นความลับเพื่อรับมือ (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 28 พ.ย. 2498 – 13 ต.ค. 2499) แต่ในท้ายที่สุดกระทรวงต่างประเทศไทยได้ปฏิเสธข้อเสนอของพลจัตวาสมัยว่าแผนการดังกล่าวเป็นการเข้าไปยุ่งกิจการในประเทศลาวมากเกินไป และจะทำให้ถูกโจมตีจากทุกฝ่ายได้ (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 17 – 24 ม.ค. 2499)

กล่าวโดยสรุปยังไม่พบหลักฐานหรือมีการเปิดเผยเอกสารทางราชการในช่วงทศวรรษ 2510 ซึ่งเป็นหลักฐานขั้นต้นหรือร่วมสมัย ที่จะช่วยยืนยันถึงการมีอยู่จริงของแผนการรวมไทย - ลาวจากการส่งกองกำลังไปปฏิบัติการลับในลาวในช่วงเวลาดังกล่าว ส่วนข้อมูลแหล่งอื่นยืนยันว่า ปฏิบัติการทางการทหารของไทยต่อลาวส่วนใหญ่เป็นเพียงการให้ความช่วยเหลือพันธมิตรของตนอย่างลาวฝ่ายขวาเท่านั้น ดังนั้น จึงยืนยันในเบื้องต้นได้ว่า ทางรัฐบาลและกองทัพไทยไม่ได้มีแผนที่จะผนวกดินแดนลาวให้เป็นส่วนหนึ่งของไทยแต่อย่างใด แม้พบว่าเมื่อ พ.ศ. 2499 พลจัตวาสมัย แวประเสริฐ เอกอัครราชทูตประจำกรุงเวียงจันทน์ เคยเสนอให้มีแผนการเข้าแทรกแซงและขยายอิทธิพลของกองทัพไทยในกองทัพแห่งชาติลาว ก็เป็นเพียงความคิดเห็นส่วนตัวเท่านั้น ซึ่งถูกปิดตกในทันที เพราะกระทรวงต่างประเทศของไทยมองว่าเป็นการเข้าไปยุ่งกิจการภายในของลาวมากเกินไป และจะส่งผลเสียมากกว่าผลดีต่อประเทศไทย นอกจากนั้นข้อเสนอนี้ยังเป็นข้อเสนอเก่ามานานหลายปีก่อนที่ไทยจะเริ่มส่งกองกำลังไปปฏิบัติการลับในลาว

บทสรุป

สภาวะของสงครามเย็นในประเทศไทยตั้งแต่ทศวรรษ 2510 เป็นต้นมา นับว่าเป็นบริบทช่วงปลายของสงครามอินโดจีนครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2498 - 2518) และเป็นช่วงที่สถานการณ์รบในลาวกำลังทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น แต่กำลังรบของฝ่ายไทยที่ส่งไปในลาวกลับไม่เพียงพอ จึงเป็นเหตุให้รัฐบาลและกองทัพไทยเปิดโอกาสให้พลเรือนทั่วไปสมัครเป็นทหารเข้าไปรบในลาว การดำเนินนโยบายดังกล่าวล้วนส่งผลให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเรื่องนี้รั่วไหล จากเดิมที่ปฏิบัติการทางทหารของไทยในลาวถูกปิดเป็นความลับอย่างเคร่งครัด การรั่วไหลของข้อมูลทำให้เกิดการตั้งคำถามจากสังคมต่อปฏิบัติการทางทหารของไทยในลาว เพราะแม้ว่าทางรัฐบาลจะให้การปฏิเสธต่อเรื่องนี้อย่างแข็งขัน แต่การรับรู้ของสังคมก็ไม่ได้ถูกปิดกั้นโดยสมบูรณ์ เรียกได้ว่าเป็นสภาวะความคลุมเครือและความไม่ชัดเจน เป็นเหตุให้เกิด “ข่าวลือ” มากมายเกี่ยวกับกรณีของการส่งทหารไทยเข้าไปในลาว หนึ่งในข่าวลือที่เกิดขึ้น คือ “แผนรวมไทย - ลาว” ที่เล่าต่อกัน ว่าการส่งทหารไทยเข้าไปแทรกแซงในลาวอาจทำเพื่อต้องการผนวกดินแดนลาวให้กลับมาเป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทยอีกครั้ง

ประกอบกับในช่วงปลายทศวรรษ 2510 เป็นยุคที่เกิดกระแสต่อต้านสงครามอินโดจีนไปทั่วโลก บรรดาปัญญาชนไทยฝ่ายก้าวหน้าได้หยิบเรื่องนี้มาใช้ในการเคลื่อนไหวเรียกร้องต่อต้านรัฐบาลเช่นกัน กรณีของสงครามลับในลาวที่มีความคลุมเครือที่สุดหากเปรียบเทียบกับสมรภูมิใกล้เคียงอย่างสงครามเวียดนาม จึงเป็นตัวเลือกหนึ่งที่จะใช้โจมตีการดำเนินนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลเพื่อสร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้แก่ฝ่ายตัวเองได้เป็นอย่างดี เพราะความคลุมเครือในแง่ข้อมูลข่าวสารเปิดโอกาสให้สามารถวิพากษ์วิจารณ์หรือโจมตีเกินจริงได้ กล่าวคือ การที่มีข้อมูลไม่ชัดเจน จึงนำไปสู่การเปิดโอกาสให้ผู้รับข่าวสารสามารถที่จะตีความหรือคาดเดาได้อย่างอิสระ เมื่อไม่อาจทราบถึงจุดประสงค์ในการส่งทหารไทยเข้าไปรบในลาว จึงก่อให้เกิดข่าวลือเรื่อง “แผนรวมไทย - ลาว” ขึ้น ซึ่งเริ่มลือจากลาวก่อนที่ไทยจะลือต่อ สอดคล้องกับแนวคิดที่ Allport and Postman (1947) ที่ได้เสนอเอาไว้ว่า เงื่อนไขของการเกิดขึ้นของข่าวลือ มี 2 เงื่อนไข คือ ความสำคัญของเรื่องราวและความคลุมเครือของความจริง เนื่องจากเรื่องราวของการส่งทหารไทยในลาวถือเป็นเรื่องสำคัญแต่ก็คลุมเครือด้วย จึงไม่แปลกที่จะมีข่าวลือมากมายเกิดขึ้นจากเรื่องนี้

จากการศึกษาเอกสารราชการหรือทางการเกี่ยวกับการส่งทหารไปปฏิบัติการในลาว ซึ่งเปิดเผยสู่สาธารณชนและมีจำนวนน้อยมาก ในปัจจุบันยังไม่พบเอกสารและข้อเท็จจริงเรื่องนโยบายของรัฐบาลหรือกองทัพไทยเรื่องผนวกดินแดนลาวให้กลับเป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทย แต่ก็เคยมีข้อเสนอของเอกอัครราชทูตไทย ประจำกรุงเวียงจันทน์ ก่อนหน้านี้อันที่เสนอให้ไทยแทรกแซงผ่านการส่งทหารไทยเข้าไปกลืนกินกองทัพแห่งชาติลาวเท่านั้น แต่ไม่ถึงขั้นยึดดินแดนตามแผนรวมไทย - ลาว ดังนั้น จึงอาจสรุปได้ว่า แผนรวมไทย - ลาว ที่ถูกเผยแพร่ในหมู่ปัญญาชนไทยฝ่ายก้าวหน้า เป็นเพียงแค่ “ข่าวลือ” ซึ่งวารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์ของปัญญาชนไทยฝ่ายก้าวหน้านำมาเผยแพร่ ปฏิบัติการทางการทหารของไทยในสมรภูมิลาวมีวัตถุประสงค์หลักคือให้การช่วยเหลือลาวฝ่ายขวาที่เป็นกลุ่มพันธมิตรในเครือข่ายโลกเสรีเท่านั้น

ข้อเสนอแนะ

เรื่องปฏิบัติการทางการทหารของไทยในสงครามลับในลาว ยังเป็นเรื่องที่ต้องศึกษาอย่างจริงจังต่อไป โดยใช้ความจริงทางประวัติศาสตร์ที่ได้จากหลักฐานชั้นต้นประเภทเอกสารทางราชการ เป็นการชำระประวัติศาสตร์ เพื่อให้ความกระจ่างและหนักแน่นเกี่ยวกับเรื่องราวบางอย่าง โดยเฉพาะเรื่องแผนรวมไทย - ลาว ที่เคยแพร่สะพัดเมื่อครั้งอดีตได้เป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีการเปิดเผยเอกสารที่เกี่ยวกับปฏิบัติการทางการทหารของไทยในสงครามลับในลาวสู่สาธารณะ ส่งผลให้การศึกษาในประเด็นนี้ยังคงมีข้อจำกัดอยู่มาก โดยเฉพาะข้อเท็จจริงที่ต้องมีหลักฐานเอกสารทางราชการยืนยัน ดังนั้น ผู้เขียนหวังว่าทางหน่วยงานที่ดูแลเรื่องนี้จะเปิดเผยเอกสารเกี่ยวกับปฏิบัติการทางการทหารของไทยในสงครามลับในลาวทั้งหมด (ถ้ายังไม่ถูกทำลาย) เพื่อประโยชน์สูงสุดในการศึกษาประวัติศาสตร์ชาติไทย และสำหรับเป็นบทเรียนทางการทหารของกองทัพต่อไป รวมถึงเพื่อเป็นเกียรติแก่ทหารไทยในสงครามลับในลาวทุกท่านด้วย

เอกสารอ้างอิง

- กรมยุทธศึกษาทหาร. (2540). *ประวัติศาสตร์การสงครามของไทยในสงครามมหาเอเชียบูรพา*. บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2540). *อารยธรรมสมัยใหม่ – ปัจจุบัน*. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คริส เบเคอร์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร. (2562). *ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย* (พิมพ์ครั้งที่ 8). มติชน.
- ชาติชาย พณานนท์. (2538). *สงครามเวียดนาม (ค.ศ.1946 – 1976)*. ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ดรุณี บุญภิบาล. (2520). *บทบาทของไทยในสงครามโลกครั้งที่สอง*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ทักษ์ เฉลิมเตียรณ. (2561). *การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ* (พิมพ์ครั้งที่ 5). มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- บัญชา ขวาลศิลป์. (2563). *สงครามลาว สงครามลับ*. แสงดาว.
- ประจักษ์ ก้องกีรติ. (2548). *และแล้วความเคลื่อนไหวก็ปรากฏ: การเมืองและวัฒนธรรมของนักศึกษาและปัญญาชนก่อน 14 ตุลาฯ*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ผู้สื่อข่าวอิสระประจำลาว. (2516). ลาวและปัญหาทหารไทยรับจ้าง. *สังคมศาสตร์ปริทัศน์*, 11(10), 46 - 61.
- รณรงค์ วงศ์อบอ้อม. (2562). *ประวัติศาสตร์ไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 4). ทอรัช.
- วีระชัย โชคมุกดา. (2559). *สงครามโลกครั้งที่ 1, 2 (ฉบับสมบูรณ์) ประวัติศาสตร์การชนเผ่าที่โลกต้องเรียนรู้* (พิมพ์ครั้งที่ 3). ยิปซี.
- สจ๊วต-ฟอกซ์, มาร์ติน. (2553). *A History of Laos* [ประวัติศาสตร์ลาว]. มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- สิทธิพล เครือรัฐติกาล. (2565). *ประวัติศาสตร์โลกสมัยใหม่ Modern world history* (พิมพ์ครั้งที่ 2). สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สวีสต์ ช่อนกลิ่น. (2550). *บ๊ิกเล็ Very Good Soldier* ขุนศึกคู่ชาติและราชบัลลังก์. ปัญญาชน.
- สุรพงษ์ ชัยนาม. (2559). *นโยบายต่างประเทศไทยต่อประเทศเพื่อนบ้านในยุคสงครามเย็น: ทำการณศึกษา เปรียบเทียบนโยบายของไทยต่อลาว*. ศยาม.
- สืบสายสยาม ชูศิริ. (2565). *นักรบที่ถูกลืม: การศึกษาทหารรับจ้างไทยในสงครามลับในลาวผ่านสารนิยายของสมุญ ทศพล พ.ศ.2516 – 2519*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR). <https://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/82991>
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (28 พ.ย.2498 – 13 ต.ค.2499). *การทำแผนฉุกเฉินร่วมกันระหว่างรัฐบาลไทยและรัฐบาลลาว*. [เอกสารกระทรวงต่างประเทศ]. (2) กต. 16.3/48. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรุงเทพฯ.
- _____. (17 - 24 ม.ค.2499). *ความเห็นของทูต ณ เวียงจันทน์ เกี่ยวกับการดำเนินนโยบายทางทหารของประเทศไทยในลาว*. [เอกสารกระทรวงต่างประเทศ]. (2) กต. 16.3/55. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรุงเทพฯ.
- อุบล จิระสวัสดิ์. (2517). *สภาวะทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศไทยในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR). <https://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/19151>
- Allport, G. W. & Postman, L. (1947). *The Psychology of Rumor*. Holt, Rinehart & Winston.
- Gunn, G. C. (1988). *Political Struggles in Laos 1930 – 1954*. Editions Duangkamol.
- Osornprasop, S. (2007). Amidst the Heat of the Cold War in Asia: Thailand and the American Secret War in Indochina (1960- 74). *Cold War History*, 7(3), 349 - 371.